

IT i domstolarna

Inledning

När jag började min tingsjänstgöring i oktober 1964 var det i Västerbottens södra domsaga, en tingsrätt med kansliet i Umeå och tingsställen i Nordmaling och Vindelns.

Vid denna tid fanns det sammanlagt 144 underrätter i landet. Bara i Umeå fanns det tre tingsrätter och en rådhusrätt. Men arbetet med att reducera antalet tingsrätter hade inletts och redan efter tre månader, vid årsskiftet 1965, slogs min tingsrätt samman med Umeå domsaga till en domstol. Fyra år senare, år 1968, tjänstgjorde jag som tingsfiskal i Gästriklands västra domsaga, en tingsrätt med kansliet i Storvik, mellan Sandviken och Hofors. Den tingsrätten lades påföljande år samman med en tingsrätt i Gävle till en ny domstol med kansli i Sandviken. Och så har det fortsatt under alla mina år i domstolsväsendet med nedläggning av tingsrätter i ett ständigt accelererande tempo. Idag finns det bara 55 tingsrätter kvar och antalet kommer säkert att reduceras ytterligare. I sammanhanget skall nämnas att antalet förvaltningsdomstolar i första instans nu är endast 23. En fullt möjlig slutpunkt kan bli en mycket stor underrätt i varje län som handlägger både allmänna mål och förvaltningsmål. Då har man kommit mycket långt från den typ av domstol i vilken jag började min domarbana.

För i Västerbottens södra domsaga år 1964 bestod den rättsbildade personalen av en häradshövding och två tingsnotarier och så jag då, tingsnotarieaspiranten. I Gästriklands västra domsaga år 1968 fanns en häradshövding, en tingsfiskal och två eller tre tingsnotarier. I dag anses det vara nödvändigt att det finns minst tre ordinarie domare i varje tingsrätt så att domstolen kan avgöra tvistemål i tremanssitt utan att behöva låna domare utifrån. Och i de stora tingsrätterna i Stockholm, Göteborg och Malmö arbetar man på avdelningar med hundratalet anställda på varje avdelning varav ett fyrtiotal är domare. Här kan man verkligen tala om stordrift.

Till bilden hör också att man på tingsrätterna numera ofta har övergivit den traditionella rotelindelningen och i stället låter samtliga mål på domstolen eller på avdelningen ligga i en gemensam pott som bereds under ledning av en särskild beredningsansvarig. När målen är klara att avgöras fördelas de av den beredningsansvarige mellan domarna på avdelningen. I domstolar med s.k. storrotlar har domarna inte något ansvar för skriftväxlingen i målen och andra sådana beredningsåtgärder utan träder in när förhandling skall äga rum eller när det krävs beslut av en domare.

Verksamheten vid tingsrätterna har också renodlats på ett sätt som var svårt att förutse för fyrtio år sedan. I Västerbottens södra domsaga sattes tingsnotarieaspiranten att hjälpa till med att bestämma arvsskatten på de bouppteckningar som registrerades. Arvsskatten är numera avskaffad och bouppteckningarna registreras hos skattemyndigheten. En annan uppgift för aspiranten var att hjälpa till på fastighetsavdelningen med lagfarter och inteckningar. Dessa uppgifter finns numera kvar bara i sex högspecialiserade tingsrätter. En tredje uppgift för den unge aspiranten var att hjälpa till med lagsökningar och betalningsförelägganden. Det var länge sedan som dessa uppgifter fördes över till kronofogdarna. En ytterligare uppgift som förts bort från de allmänna underrätterna är tillsynen av förmyndares, gode mäns och förvaltares verksamhet. Den tillsynen utövas numera av den kommunale överförmyndaren. Till bilden hör också att en tingsnotarie efter något års tjänstgöring erbjöds att hålla ting med brottmål som förskyllde böter, framför allt enkla trafikmål. Detta är i och för sig fortfarande fallet men dessa enkla brottmål handläggs idag i långt större utsträckning än tidigare av polis och åklagare genom ordningsbot och strafförelägganden.

För att sammanfatta: En allmän domstol erbjöd förr i tiden ett stort antal juridiska uppgifter att vitt skiftande karaktär. Idag har arbetsuppgifterna blivit betydligt mera begränsade. Det gäller i alla instanser. Den dömande verksamheten sker i dag i former som påverkats av hur man arbetar i industrin.

Förändrad teknik

Kopiatorer

När jag började på domarbanan hade kopiatorerna ännu inte tagits i allmänt bruk. Domar och beslut skrevs med karbonpapper eller, vid stora utskick, stencil. Det finns få saker som så i grunden har förändrat domstolarnas sätt att arbeta som kopiatorerna.

Det gäller i särskilt hög grad överrätterna där målen många gånger avgörs efter föredragning. I Högsta domstolen var det, när jag började där år 1987, vanligt att föredragningarna tog hela dagen i anspråk. Föredraganden förväntas redovisa innehållet i relevanta lagtexter, förarbeten, doktrin och rättspraxis. Före kopiatorernas tid var föredraganden tvungen att läsa upp innehållet i alla dessa handlingar eftersom han inte kunde räkna med att ledamöterna hunnit att ta del av materialet i domstolens bibliotek – många gånger hade för övrigt föredraganden lånat böckerna för att ha dem tillgängliga vid föredragningen och då kunde ju ledamöterna inte komma åt dem.

I dag är detta ändrat. Ledamöterna får en vecka i förväg ett material som består av bl.a. fotokopior av relevanta delar av lagtexter, förarbeten, doktrin och rättspraxis med understrykningar eller andra markeringar av vad föredraganden anser vara av särskild betydelse vid prövningen. Ledamöterna läser materialet grundligt före föredragningen och föredraganden kan utgå ifrån att det är känt för ledamöterna. En föredragning i Högsta domstolen består därför ofta bara av en förklaring från föredraganden att ingenting har hänt i målet sedan handlingarna skickades ut och att han har den uppfattning som han har redovisat i den rättsutredning med bilagda kopior som han sände ut tillsammans med det förslag till avgörande som han samtidigt distribuerade i form av ett betänkande. Det innebär att ordet omedelbart kan gå till den ledamot som är referent i målet som då utvecklar de rättsliga aspekterna på målet. Härefter går ordet laget runt. Normalt är diskussionen avslutad före lunch varefter ledamöterna kan dra sig tillbaka och fundera vidare på sina kammare inför den återställning som hålls en vecka senare då domen eller beslutet får sin slutliga utformning.

En bieffekt av den beskrivna ordningen är att ledamöterna i högre utsträckning än förr kan arbeta i hemmet. Det gör det lättare att rekrytera ledamöter som är bosatta utanför Stockholmsområdet.

Ordbehandling

Det är bara datorerna som kan göra kopiatorerna rangen stridig när det gäller tekniska nyheter som i grunden förändrat domstolarnas sätt att arbeta. Det gäller först och främst ordbehandlingen.

Det fanns inga datorer i domstolarna år 1964. Mitt första möte med datorer i yrkeslivet var i regeringskansliet i början av 1970-talet. Jag arbetade i Statsrådsberedningen med författningsgranskning och kommer väl ihåg författningsförslag utarbetade av Hans Corell med förslag till bestämmelser om inskrivningsväsendet. Författningsförslagen var skrivna på dator men det som gör att jag kommer ihåg dem var att kvalitén på utskrifterna var så dålig att texterna knappt gick att läsa.

Utskriftskvalitén har blivit bättre sedan dess och datorerna har helt trängt undan de traditionella skrivmaskinerna och har dessutom i det närmaste eliminerat de personalgrupper som förr arbetade med utskrifter av olika slag. I Högsta domstolen skriver alla ledamöter själva sina förslag till domar och beslut. Det finns bara ett justitieråd som har en sekreterare och det är jag. Med jag kan inte sysselsätta henne på heltid för jag skriver alla manus på dator själv och överlämnar åt min sekreterare endast att kontrollera att det inte finns kvar några stavfel eller liknande. Paradoxalt nog har alltså den traditionella rollfördelningen mellan chef och sekreterare kastats om med den nya tekniken – chefen skriver utkast som sekreteraren rättar och expedierar.

Dipenserade mål

Men det är inte bara ledamöterna i Högsta domstolen som förutsätts skriva sina texter själv utan det kravet ställs också på revisionssekreterarna. Som framgått förutsätts en revisionssekreterare i ett dispenserat föredragningsmål skicka ut en rättsutredning och ett betänkande till ledamöterna en vecka före föredragningen. Rättsutredningen och

betänkandet skriver revisionssekreteraren själv men han får hjälp med att kopiera upp alla texter som bifogas som kopior till rättsutredningen.

Materialet delas ut till ledamöterna i form av pappersdokument. Men revisionssekreteraren förutsätts lagra betänkandet på Högsta domstolens gemensamma hårddisk i Målbiblioteket, så att ledamöterna enkelt kan få tillgång till texten om de vill använda den som underlag för egna förslag.

Föredragningarna i Högsta domstolen sker i rum som vart och ett är utrustat med en dator och sex bildskärmar – en bildskärm för varje ledamot och en för föredraganden. Datorn är uppkopplad mot Domstolsverkets server i Jönköping och domstolen använder sig av VERA. Tangentbordet och musen är kopplade till datorn med bluetooth och alltså utan sladd. Det är ordföranden som sitter vid tangentbordet och kontrollerar hur texterna utformas.

Det händer ibland att ett dispenserat mål är så enkelt att det kan avgöras utan återställning genom att betänkandet godtas som Högsta domstolens avgörande. Råder det genast enighet bland ledamöterna om att Högsta domstolen skall avgöra målet i enlighet med betänkandet loggar ordföranden in på datorn och på VERA, tar fram det aktuella målet och markerar att han önskar redigera det dokument som finns lagrat som Dom eller Beslut. Det dokumentet innehåller endast partsställning och yrkanden i Högsta domstolen. Ordföranden går därför till Målbiblioteket, söker upp det aktuella målet och tar fram betänkandet, som han kopierar in i VERA-dokumentet. Härefter ber han referenten eller revisionssekreteraren läsa högt ur det kompulerade dokumentet, som nu visas för samtliga på bildskärmarna som står framför dem på bordet i föredragningsrummet. Under läsningen gör ledamöterna inpass med förslag till ändringar i texten och om förslagen godtas för ordföranden in ändringarna med hjälp av tangentbordet. När läsningen kommit till sitt slut lagras dokumentet i Word och i Vera. Är det fråga om ett kort dokument som kan undertecknas direkt, låter ordföranden datorn skriva ut det på en printer som står på bordet i föredragningsrummet varefter dokumentet omedelbart undertecknas tillsammans med det protokoll

över föredragningen som färdigställts och tryckts samtidigt och på samma sätt som Domen eller Beslutet.

Är det fråga om ett längre dokument som förtjänar mera eftertanke lagrar ordföranden dokumentet i Word och VERA och ger anvisningar om att ett utskriftsexemplar skall cirkulera bland ledamöterna och undertecknas av dem. När cirkulationsexemplaret når ordföranden på hans tjänsterum finns det ofta anteckningar i marginalerna med önskemål från ledamöterna om smärre redaktionella justeringar. Ordföranden tar då fram dokumentet från VERA, gör de ändringar som han finner motiverade, trycker de sidor som ändrats och byter ut de nya sidorna mot de gamla i cirkulationsexemplaret innan han undertecknar detta och lämnar det för expediering.

Det är emellertid relativt ovanligt att Högsta domstolen i ett dispenserat mål avgör detta i enlighet med betänkandet. Oftast mynnar föredragningen ut i ett beslut om att målet skall återställas på torsdagen i nästa vecka. Referenten förutsätts då tillhandahålla ett nytt förslag till avgörande som skall distribueras bland ledamöterna senast på måndagen i återställningsveckan. Referenten kan utnyttja betänkandet, som ju finns lagrat i målbiblioteket, för sitt s.k. votum, men kan också välja att skriva något helt nytt. Referentens votum delas i allmänhet ut i form av ett pappersdokument, men det förekommer också att det sänds per e-mail eller att referenten skickar ett e-mailmeddelande om att hans votum finns att hämta i målbiblioteket.

Inför återställningarna på torsdagen brukar ordföranden kompilera referentens votum i målbiblioteket med det dokument som finns lagrat i VERA under beteckningen Dom eller Beslut. Återställningen inleds med att referenten redovisar de överväganden som ligger bakom hans votum varefter övriga ledamöter säger sin mening i tur och ordning. I bästa fall finns inga alternativa texter utan ordföranden kan föreslå att man nu skall läsa den kompilerade texten som han visar på bildskärmarna. Under läsningen justeras texten och även i övrigt hanteras dokumentet på det sätt som jag nyss beskrev beträffande dom eller beslut i enlighet med betänkandet.

Den ordning som Högsta domstolen tillämpar när den skriver domar och beslut innebär att skrivpersonalen förlorar uppgifter och kan reduceras. För ledamöterna innebär ordningen att de kan följa förändringarna i texten på bildskärmarna och har möjlighet att påpeka också triviala saker som slagfel, misslyckade radbrytningar och andra sådana skönhetsfel i texten. När dokumentet cirkulerar för underskrift slipper de att kontrollera utskriften mot ett manuskript – det medföljer över huvud taget inte något manuskript – utan de kan koncentrera sig på att pröva om texten är övertygande. Och för ordföranden är det en stor lättnad att en så stor andel av domarna och besluten kan undertecknas direkt och att de dokument som skall undertecknas senare sätts i cirkulation nära nog omedelbart. Vid varje tillfälle är det endast ett mycket litet antal domar och beslut som cirkulerar och som måste bevakas så att de inte fastnar på vägen. Ordförandens rutin att själv justera cirkulationsexemplaret och byta ut de sidor som ändras ger också bättre kontroll av slutprodukten och olyckor i form av exempelvis borttappade rader i samband med en ny sidbrytning kan förebyggas.

Dispensmål

Högsta domstolen har till uppgift att skapa prejudikat och det krävs prövningstillstånd för att få ett mål prövat i högsta instans. Varje år kommer det omkring 4 400 dispensansökningar till Högsta domstolen, av vilka domstolen godtar omkring 140. Dispensprövningen sker i det helt övervägande antalet fall (93%) på en avdelning som består av en enda ledamot. Rutinen är att ledamoten till sitt arbetsrum får en bunt med sex dispensmål tillsammans med ett förslag till avgörande som nästan alltid går ut på avslag. Några skäl för beslutet ges inte utan i stället används standardformuleringen: ”Högsta domstolen finner inte skäl att meddela prövningstillstånd. Hovrättens dom/beslut står därmed fast.” Om klaganden har offentlig försvarare eller biträde enligt rättshjälplagen tillerkänns denne i det föreslagna beslutet ersättning av allmänna medel. Partsställning och standardformuleringarna om avslag på dispensansökan och om ersättning för biträde i Högsta domstolen finns lagrade i VERA och förslagen till beslut iordningsställs av icke rättsbildad personal i enlighet med anvisningar som meddelas av revisionssekreterarna.

Om en ledamot i stället för att följa revisionssekreterarens förslag väljer att t ex infordra yttrande från riksåklagaren eller att höja eller sänka ersättningen till den offentlige försvararen, kan ledamoten hämta upp dokumentet från VERA, skriva in den nya texten, lagra den, skriva ut dokumentet på den skrivare som står uppställd nära hans arbetsrum, underteckna dokumentet och lämna det för expediering. Det sparar honom en hel del tid jämfört med om han ger anvisningar om en ny utskrift i enlighet med ett manuskript som han överlämnar till revisionssekreteraren.

Som framgått skriver Högsta domstolens ledamöter och föredragande själva mycket av de texter som sedan expedieras. Behovet av personal som bara skriver text enligt manuskript har minskat betydligt.

Men det är inte bara Högsta domstolens ledamöter som förutsätts skriva sina texter själva, det gäller domare i alla instanser. Tjänsteförslagsnämnden för domstolsväsendet, i vilken jag är ordförande, ser det som en allvarlig brist om en sökande till en domartjänst i underrätt inte använder dator i sitt arbete utan kräver skrivhjälp för att färdigställa hans domar och beslut.

E-mail

När man talar om för rättsväsendet revolutionerande teknik kan man inte underlåta att nämna e-mail. För egen del mötte jag tekniken att överföra textfiler per telefon först inom kommittéväsendet.

För snart 16 år sedan, år 1990, blev jag ordförande i Aktiebolagskommittén. Vid den tiden var datorer allmänt i bruk i lagstiftningsarbete. Jag bodde i Mälarhöjden och min sekreterare i Spånga. I början skickade vi disketter med texter i brev på posten. Sedan skaffade vi programmet PCAnywhere och skickade filerna per telefon. Så kom en period då jag bytte ut mitt operativsystem Windows 3.1 mot nästa Windowsgeneration som inte fungerade tillsammans med den version av PCAnywhere som vi hade. Under nästan ett år hade vi stora problem att få kommittéarbetet att fungera när vi inte kunde överföra filer per telefon. Vi löste saken på så sätt att jag lade min diskett i brevlådan

utanför min villa i Mälarhöjden och sekreteraren kom farande i bil från Spånga och hämtade den. Men sedan kom e-mail och vi kunde återgå till att överföra textfiler per telefon.

Möjligheten att skicka textfiler med e-mail, varefter mottagaren gör de ändringar i texten som han finner lämpliga och skickar tillbaka filen till avsändaren som direkt kan se vilka ändringar som har gjorts i hans ursprungliga text, har revolutionerat kommittéarbetet. Aktiebolagskommittén arbetade i 10 år utan skrivhjälp. Alla texter skrevs av sekreterarna eller ordföranden och det var först i samband med tryckningen av betänkandena som kommittén fick hjälp av en assistent som behärskade tekniken att skriva författningstext i spaltuppställning över flera sidor och andra sådana ordbehandlingsövningar i den högre skolan.

E-mailtekniken har dessutom gjort det möjligt att etablera de utredningscentra som finns i Göteborg och Malmö där hovrättsassessorer som inte är beredda att flytta till Stockholm kan fungera som sekreterare i kommittéer i vilka ordföranden finns och verkar i Stockholm.

Aktiebolagskommittén lämnade sitt slutbetänkande år 2001 och den nya aktiebolagslagen trädde i kraft den 1 januari 2006. Den nya lagen bär tydliga drag av att den har skrivits med datorer. Ett uttryck för det är att lagen har blivit så omfattande. Under skrivmaskinernas tid var det besvärligt att skriva och ändra i texter. Det bidrog säkert till att lagstiftaren valde att hänvisa i stället för att repetera en text. I datorernas tidevarv är det enkelt att kopiera en text. Aktiebolagslagen är uppbyggd av block med snarlika texter. För att läsarna skall slippa bläddra fram och tillbaka mellan blocken har texterna repeterats vilket medfört att 2005 års aktiebolag är betydligt tjockare än 1975 års lag.

E-mail används numera allmänt också inom domstolsväsendet. Högsta domstolen tog tekniken i bruk ganska sent av rädsla för dataintrång. Nu har emellertid alla anställda

en egen e-mail som tillåter kommunikation inte bara mellan de HD-anställda utan till och från alla som har en e-mailadress.

Jag använder e-mail mycket flitigt när jag kommunicerar med de anställda i domstolen. Jag skriver exempelvis varje månad ett brev till samtliga där jag redovisar hur målbalanserna utvecklats och hur vi ligger till i förhållande till de uppställda målen.

Jag använder också ofta e-mail för att fatta beslut per capsulam i rutinärenden som enligt arbetsordningen skall avgöras av plenum eller av domstolens kollegium. Ett förslag till beslut skickas då ut till de berörda ledamöterna med besked att om ett sammanträde kommer att hållas om någon begär det men att det annars finns ett protokoll klart att signera hos min sekreterare.

Jag har ett klart uttalat behov av att kunna läsa vad som kommit till Inkorgen i Högsta domstolen när jag befinner mig utomlands, på landet eller i hemmet. På min begäran har Domstolsverket inlett en försöksverksamhet som ger mig och en handfull andra ledamöter som är bosatta utanför Stockholmsområdet möjlighet att med hjälp av en lösenordsgenerator logga in på HD:s Outlook och läsa inkomna och skickade e-mail.

Jag är emellertid inte nöjd med detta. Jag kan fortfarande inte läsa mail som jag har lagrat i mina personliga mappar och jag har inte tillgång till adressboken. I själva verket önskar jag att jag från min dator i hemmet eller som jag har medfört på resan skall kunna koppla upp mig mot min dator i Högsta domstolen och då få tillgång till inte bara mina e-mail inklusive adressbok och personliga mappar utan också de databaser som jag kan nå från HD-datorn. Jag vill enkelt uttryckt göra precis samma saker på hemdatorn som jag gör på datorn i HD.

Jag är medveten om att säkerhetsfrågorna är svåra att lösa eftersom HD:s datorer är sammankopplade med de ca 6000 övriga datorerna i domstolsväsendet. Men svårigheter är till för att övervinnas och jag är övertygad om att domarna i Högsta

domstolen inom några få år har möjlighet att utan begränsningar arbeta i hemmet mot den egna datorn i Högsta domstolen. Den möjligheten har man redan i dag i Norge, men den norska Högsta domstolens datorer ligger inte i ett nätverk som omfattar hela det norska domstolsväsendet utan nätverket kopplar bara samman Högsta domstolens egna datorer.

Rättsinformation

När jag började sitta ting på 1960-talet prenumererade alla tingsrätter på Svensk författningssamling och köpte Norstedts Lagbok varje år. Lagboken hölls under året aktuell genom anteckningar i marginalerna om SFS-författningar som innebar ändringar beträffande texter i lagboken.

Lagboken innehöll de centrala författningarna, men när det gällde författningar som inte trycktes i lagboken rådde osäkerhet om de gällde eller inte. I början av 1970-talet, fick jag, som då arbetade på Statsrådsberedningen granskningsenhet, i uppdrag att upprätta ett register över gällande SFS-författningar. Arbetet inleddes med en omfattande genomgång av alla författningssamlingar som hade givits ut av olika myndigheter och förlag. De författningar som sannolikt upphört att gälla upphävdes formellt och resten fördes in i ett datorbaserat register över gällande SFS-författningar som sedan drygt 30 år utkommer varje år. SFS-registret och samtliga författningstexter i sin helhet finns dessutom tillgängliga på Internet i aktuell lydelse. Idag råder det inte någon tvekan om vilka författningar som gäller och hur den senaste lydelsen ser ut.

I detta sammanhang vill jag ge en eloge till min gamle vän Börje Alpsten, under många år sekreterare i Stiftelsen Rättsinformation och en av de drivande krafterna bakom SFS-registret. Det är också i hög utsträckning Börje Alpstens förtjänst att det svenska rättsväsendet mycket snabbt fick ett fungerande datorbaserat informationssystem.

Jag kommer inte längre ihåg hur omfattande biblioteket var på Västerbottens Södra domsaga, men det var säkert inte stort. Biblioteket i Gästriklands Västa domsaga är

1968 minns jag däremot mycket väl. Det var inrymt i en liten bokhylla som rymde 2 eller 3 löpmeter böcker. Bokhyllan var placerad i häradshövdingens arbetsrum. Häradshövdingen var sjuklig och brukade sova middag mellan 12 och 13 och då kunde ingen komma åt böckerna i biblioteket. När jag nu tänker på saken framstår förhållandena som utomordentligt primitiva. I dag lägger domstolarna ner mycket tid och pengar på sina bibliotek. Nu finns också så mycket mer juridisk litteratur att tillgå.

Under de senaste trettio åren har nämligen litteraturutgivningen på det juridiska fältet i det närmaste exploderat bl.a. på grund av att stora internationella förlag har etablerat sig i Sverige. Jag behöver i detta sammanhang bara nämna det kanadensiska förlaget Thomson som ger ut Karnov på svenska.

Förr utkom alla lagkommentarer i tryckt skrift men numera sker publiceringen i ökad utsträckning i databaser som inte sällan tillhandahålls över Internet. Detsamma gäller i ännu högre grad publiceringen av rättsfall.

Denna utveckling förklaras i betydande grad av att juridiken i Sverige blivit mera internationell genom att dels den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna gäller som lag här i landet (SFS 1994:1219), dels Sverige först anslutit sig till EES-avtalet och därefter blivit medlem av EG.

När det först gäller MR-konventionen så har den kommit att få en mycket stor betydelse här i landet genom de avgöranden som Europadomstolen i Strasbourg har meddelat. Europadomstolen har en övermäktig arbetsbörda – f.n. finns mer än 80 000 mål i balans – och meddelar omkring 1000 avgöranden varje år som kan ha betydelse för den svenska rättsskipningen. Det finns inte någon möjlighet att fortlöpande läsa och lägga på minnet alla dessa avgöranden utan den som vill veta vad som gäller hänvisas vanligen till gå in i domstolens databank och söka efter rättsfall med hjälp av de sofistikerade sökmotorer som har utvecklats.

Detsamma gäller i hög grad EG-rätten. Här finns för det första en synnerligen omfattande flora av direktiv och andra dokument som inte kan överblickas annat än med hjälp av datorer som söker igenom de stora databaserna. Också EG-domstolen i Luxemburg kämpar med en övermäktig arbetsbörda och producerar avgöranden i en takt som inte kan bemästras annat än med hjälp av datorer.

De nu angivna rättsområdena har i hög grad påskyndat datamognaden i Sverige och har skapat förutsättningar för att publicera rättsfall och litteratur på svenska i stora databaser. Juristyrket har på detta sätt förändrats; en jurist förutsätts idag kunna göra rättsutredningar med hjälp av datorteknik.

I Högsta domstolen har alla tillgång till Internet. I DORIS under Biblioteket kan man finna länkar till Domstolsväsendets webbibliotek, Rättsnätet, Rättsbanken, KARNOV-plus, Norstedts Sveriges rikets lag med lagkommentaren, Pointlex juridisk nyhetstjänst och Pointlex kungörelser.

Under Domstolsväsendets webbibliotek finner man länkar till bl.a. EUR-LEX, FN-dokumentation, Lagrummet, Regeringskansliet, Lagrådet, Riksdagen, Sverige.se, Sweden.se, Advokatmatrikeln, Rättskällan och Libris.

Kort sagt, från arbetsplatsen i Högsta domstolen kan man söka information i en mängd databaser och numera förutsätts att föredragande och ledamöter också utnyttjar de möjligheter som systemet ger.

Slutord

Stiftelsen Rättsinformations vänliga inbjudan att komma hit idag och berätta om hur Högsta domstolen använder IT i det dagliga arbetet har givit mig anledning att resa i tid och rum. Det är häpnadsväckande förändringar som har skett under de 40 år jag har varit verksam i rättsväsendet och det finns ingen anledning att tro att utvecklingen nu har kommit till någon slags slutpunkt. Ny teknik står säkert för dörren men jag vet inte

vilken teknik och jag vet inte heller vad den kommer att innebära annat än att de som berörs kommer att uppleva den som omvälvande.

Om jag ändå skulle våga mig på att spå om vad framtidens IT-teknik kommer att innebära för domstolsväsendet så håller jag för sannolikt att den nya tekniken kommer att gå ut på att domarna i ännu högre grad än i dag skall arbeta utan skrivpersonal och beredningsjurister och i stället själva med hjälp av kostnadseffektiva, intelligenta datorsystem sköta inte bara rättsutredningar och domsskrivning utan också svara för skriftväxlingen i målen inklusive utskrift och expediering av domar och beslut. Det talas mycket om renodling av domarrollen och nödvändigheten att tillskapa beredningsorganisationer som skall frigöra domarna från allt utom de mycket kvalificerade juridiska bedömningarna. Men utvecklingen på alla jämförbara samhällsområden synes mig hittills ha gått i rakt motsatt riktning. Jag finner det särskilt tankeväckande att jag själv och de flesta av de skiljemän som jag känner klarar sig utan sekreterare i skiljemål. De tycker som jag att de lika gärna kan fullgöra sekreterarfunktionen själva eller annorlunda uttryckt; de finner inte sekreterarfunktionen prisvärd när de själva skall betala för den av sitt arvode.

Det är svårt att spå – särskilt om framtiden – och jag kan ha fel, men det skulle förvåna mig mycket!